

Marian GHERMAN, doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei investigații operative
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

CADRUL LEGAL DE APLICARE A AMNISTIEI ȘI GRAȚIERII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Bazele justiției se mențin, pe de o parte, datorită unui regim cu adevărat democratic și, pe de altă parte, datorită înțelegerii și respectării comune a normelor de drept.

Problema amnistiei și grațierii, pe fondul evenimentelor din 6-7 aprilie 2009, a constituit obiectul mai multor critici și comentarii din partea societății civile, savanților, juriștilor și organizațiilor internaționale.

Bulversarea societății și perturbațiile produse au avut un impact negativ atât asupra societății, cât și asupra experienței obținute de organele de drept, antrenate în aplanarea situației create.

Actualitatea subiectului se conturează prin prisma corectitudinii și legalității aplicării amnistiei și grațierii, ca rezultat al realității obiective produse în urma evoluției evenimentelor menționate.

Cercetarea tematicii amnistiei și grațierii este un obiect recognoscibil în mediul specialiștilor și practicienilor din domeniul dreptului, de aceea expunerile pe marginea subiectului abordat sunt în măsură să sublinieze importanța științifică și practică a acestora.

Uneori termenii, noțiunile și ideile expuse sunt interpretate eronat, fapt care conduce la o practică neuniformă din partea organelor și persoanelor cu funcție de răspundere, ca de exemplu în cazul amnistiei pronunțate ca urmare a evenimentelor din aprilie 2009.

Amnistia

La 15 aprilie 2009, Președintele Republicii Moldova a declarat că a solicitat autorităților guvernamentale competente să „inițieze o amnistie totală” și să „sisteze orice formă de urmărire a participanților la protestele stradale din 7 aprilie, cu excepția reprezentanților lumii interlope și recidiviștilor”¹.

La 16 aprilie 2009, Procuratura Generală a anunțat că a început să întreprindă măsuri de revocare a „măsurilor de reprimare”, dar ea va face apel la ordinul Președintelui². Apoi, la 21 aprilie 2009, Procuratura Generală a anunțat că „doar organizatorii acțiunilor de dezordine în masă precum și persoanele cu antecedente penale” au rămas în detenție³.

¹ Adresarea televizată a Președintelui Republicii Moldova, Compania publică națională Teleradio-Moldova, 15.04.2009

² Serviciul de presă al Procuraturii Generale, 21.04.2009

³ Serviciul de presă al Procuraturii Generale, 21.04.2009

Amnistia trezește unele dubii din anumite motive. În primul rând, ea nu are nici o bază legală, deoarece legislația Republicii Moldova autorizează doar Parlamentul să declare amnistiiile generale. Dorința Procuraturii Generale de a aplica imediat ordinul prezidențial denotă, astfel, un grad înalt de ingerință executivă în funcționarea acestuia. În acest context, reiterăm importanța abordării și cercetării problematicii amnistiei și grațierii prin prisma studierii cadrului normativ național de referință și în strictă conformitate cu prevederile legale.

Posibilitatea și necesitatea înlăturării răspunderii penale sau a consecințelor condamnării își găsește expresie în cauzele care determină producerea acestor efecte reunite în capitolul XI al Codului penal din 2002 la care se atribuie inclusiv amnistia (art. 107 CP) și grațierea (art. 108 CP).

Amnistia este o instituție cu dublă natură juridică: de drept constituțional și de drept penal. Ea se deosebește de liberarea de răspundere penală și liberarea de pedeapsă penală prin faptul că nu este un act al justiției. Potrivit lit. p, art. 66 al Constituției Republicii Moldova, amnistia este un act al Parlamentului Republicii Moldova, în a cărui bază se încetează urmărirea penală, se aplică liberarea totală sau parțială de la executarea pedepsei sau comutarea ei.

Pentru prima dată, legea penală, din 2002 a stipulat amnistia ca o instituție juridico-penală. În conformitate cu alin.(1) art. 107 CP, amnistia este actul ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei, fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei. Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor drepturilor persoanei vătămate (alin.(2)).

Actul de amnistie are un caracter normativ și, de regulă, coincide cu o dată remarcabilă din istoria social-politică a Republicii Moldova, referindu-se la un cerc de persoane nedeterminate individual. Ultimul act de amnistie emis legal până în prezent este „Legea privind amnistia în legătură cu declararea anului 2008 An al Tineretului nr. 188-XVI din 10.07.2008 care indică cercul de persoane liberate de răspundere penală”.

Conținutul acestei legi și al altor acte de amnistie ne arată că ea se aplică atât în cazul comiterii unor infracțiuni concrete, cât și față de anumite categorii de persoane (ca de exemplu minorii).

Acțiunea amnistiei se extinde numai asupra infracțiunilor comise până la emiterea actului de amnistie și în primul rând față de persoanele care execută pedeapsa pe teritoriul Republicii Moldova. Uneori actul de amnistie indică timpul în care trebuie informați Președintele R. Moldova și Parlamentul despre rezultatele executării actului de amnistie. E de menționat că până în anul 2004 se practica anexarea la Legea privind amnistia a Regulamentului pentru aplicarea Legii privind amnistia unor categorii de persoane unde se indica mecanismul de realizare a amnistiei, categoriile de persoane supuse acesteia, subiecții care o vor realiza etc.

Grațierea

În conformitate cu articolul 88 lit. e din Constituția R. Moldova, Președintele statului acordă grațiere individuală condamnaților. Ca și amnistia, grațierea este o instituție cu dublă natură juridică, de drept constituțional și de drept penal.

Potrivit alin. (1) art. 108 CP, grațierea este actul prin care persoana condamnată este liberată în tot sau în parte de pedeapsa stabilită ori pedeapsa stabilită este comutată. Grațierea se acordă de către Președintele Republicii Moldova, în mod individual (alin.(2))⁴.

Grațierea nu are efecte asupra pedepselor complementare cu excepția cazului în care se dispune altfel prin actul de grațiere (alin.(3)).

Grațierea nu are efect asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate (alin.(4)).

Grațierea se acordă în temeiul cererilor depuse de condamnați, de rudele apropiate ale acestora, de deputați în Parlament, de autoritățile administrației publice locale, de asociații obștești, de avocați, precum și de administrația întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor în care au lucrat anterior persoanele condamnate.

În cazul în care condamnatul refuză să depună cerere de grațiere, cererile depuse de alte persoane nu se examinează. Cererile de grațiere a condamnaților se examinează numai după ce sentința pronunțată acestor persoane rămâne definitivă.

Grațierea se aplică prin următoarele modalități:

1. comutarea pedepsei detenției pe viață în privațiune de libertate pe un termen de 30 ani;
2. liberarea de mai departe a executării pedepsei;
3. reducerea termenului de pedeapsă aplicat de instanța de judecată;
4. înlocuirea pedepsei aplicate de instanța de judecată cu o categorie mai blândă de pedeapsă;
5. înlăturarea consecințelor condamnării.

Ordinea aplicării grațierii cuprinde un șir de acțiuni consecutive. Inițiativa grațierii, așa cum am menționat, poate porni de la condamnat, de la alte persoane sau organe. Cererea sau demersul organelor care execută pedeapsa se expediază la serviciul pentru problemele grațierii de pe lângă Președintele Republicii Moldova, care pregătește proiectul încheierii pe această problemă. Apoi aceste materiale se examinează la ședința Comisiei pentru problemele grațierii de pe lângă Președinte.

Comisia prezintă Președintelui încheierea privind oportunitatea sau neraționalitatea grațierii, precum și variantele grațierii posibile.

Hotărârea Președintelui se anunță condamnatului și organului care execută pedeapsa.

⁴ Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002